

Is-adran

Sgrinio

Iechyd Cyhoeddus Cymru
Adroddiad ar Effaith Covid-19 ar y Rhaglenni
Sgrinio Cenedlaethol yng Nghymru:
Rhwng mis Ebrill 2020 a mis Mawrth 2021

Cynnwys

Cyhoeddwyd ym mis
Mehefin 2022
ISBN: 978-1-83766-022-6

Cyflwyniad
Negeseuon allweddol

P1
P2

Seibiant: rhwng mis Ebrill 2020 a mis Mehefin
2020

P3
P3

1. Sgrinio Smotyn Gwaed Babanod
Newydd-anedig
2. Sgrinio Clyw Babanod

P4

Ailgychwyn: rhwng mis Mehefin 2020 a mis Medi
2020

P4

Parhad: rhwng mis Hydref 2020 a mis Mawrth
2021

P6

Crynodeb o'r nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni a
chwmpas y rhaglenni

P7
P8

1. Annhegwch o ran cyfranogiad

Rhaglenni unigol

1. Sgrinio Coluddion Cymru

P9

2. Bron Brawf Cymru

P11

3. Sgrinio Serfigol Cymru

P13

4. Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig
Abdomenol Cymru

P14

5. Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru

P16

Adferiad: mis Ebrill 2021 a thu hwnt P17

Rhagor o wybodaeth a sefydliadu cyswllt P19

Mae Is-adran Sgrinio Iechyd Cyhoeddus Cymru yn cefnogi datblygiad system iechyd a gofal cynaliadwy sy'n canolbwyntio ar atal ac ymyrryd yn gynnar drwy ddarparu rhaglenni sgrinio o safon uchel sy'n seiliedig ar y boblogaeth genedlaethol fel rhan o Iechyd Cyhoeddus Cymru ac sy'n ymrwymedig i weledigaeth o sicrhau Cymru iachach, hapusach a thecach.

Cyflwyniad

Mae sgrinio'n broses o nodi'r bobl sy'n ymddangos yn iach y gellir bod risg mwy iddynt ddatblygu clefyd neu gyflwr. Yn sgil hynny, gellir cynnig rhagor o brofion a thriniaeth briodol iddynt i leihau eu risg o ddatblygu'r clefyd neu'r cyflwr, a/neu gymhlethdodau sy'n dod y neu sgil. Mae'r Is-adran Sgrinio yn darparu saith rhaglen sgrinio sy'n seiliedig ar y boblogaeth genedlaethol yng Nghymru:

1. Sgrinio Coluddion Cymru
2. Bron Brawf Cymru
3. Sgrinio Serfigol Cymru
4. Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol Cymru
5. Sgrinio Clyw Babanod Cymru
6. Sgrinio Smotyn Gwaed Newydd-anedig Cymru

ac mae'n rheoli rhwydwaith clinigol Sgrinio Cyn Geni Cymru.

Ochr yn ochr â'r holl wasanaethau gofal iechyd a phob rhan o fywyd bob dydd yng Nghymru, effeithiodd y pandemig Covid-19 yn sylweddol ar y rhaglenni sgrinio cenedlaethol yn ystod y flwyddyn rhwng mis Ebrill 2020 a mis Mawrth 2021. Ar 28 Chwefror 2020, cadarnhawyd yr achos cyntaf o Covid-19 yng Nghymru. Erbyn mis Mawrth, gyda nifer yr achosion yn cynyddu, datganodd Sefydliad Iechyd y Byd bod Covid-19 yn bandemig. Arweiniodd y cynnydd mewn achosion at bobl yn gorfod mynd i'r ysbyty a marwolaethau yn sgil Covid-19 a rhoddodd hynny bwysau parhaus ar wasanaethau iechyd a gofal y GIG gyda staff ac adnoddau yn cael eu hadleoli i ddarparu ymateb brys. Cyflwynwyd cyfyngiadau a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i bobl yn aros gartref, lleihau unrhyw deithiau nad oeddent yn hanfodol, a bu'n rhaid i ysgolion a busnesau nad oeddent yn hanfodol gau. Ar 23 Mawrth, cyhoeddwyd cyfyngiadau symud cenedlaethol yn y DU a orfodwyd drwy ddeddfwriaeth frys. Fe wnaeth yr ymateb digynsail hwn, a oedd yn angenrheidiol er mwyn cyfyngu lledaeniad y feirws, amharu ar weithgareddau iechyd cyhoeddus rheolaidd fel sgrinio, a chafodd y rhaglenni sgrinio cenedlaethol eu hatal dros dro.

Mae'r amhariad hwn ar y ffyrdd arferol o weithio wedi ei gwneud yn ofynnol i newid y dulliau o adrodd ar y rhaglenni sgrinio cenedlaethol ar gyfer 2020/21. Bydd yr Adroddiad Effaith Covid-19 yn myfyrio ar yr heriau a wynebwyd yn ystod y flwyddyn anarferol hon gan ganolbwyntio ar dri cham ymateb y gwasanaethau sgrinio: atal gwasanaethau ac adleoli adnoddau a chapasiti'r Is-adran Sgrinio; y gwaith o ailgychwyn y sesiynau sgrinio yn raddol, cyn symud ymlaen i'r cyfnod adfer. Bydd y data gweithgaredd sgrinio ar gyfer pob rhaglen sgrinio oedolion yn 2020/21 yn cael eu cyflwyno er mwyn diweddarau ein partneriaid ar draws y rhwydwaith sgrinio, ond dylid eu darllen yng nghyd-destun y tarfu ar y gwasanaethau gofal iechyd arferol a brofwyd yn ystod y pandemig Covid-19.

Negeseuon Allweddol

- Fe wnaeth y rhaglenni sgrinio babanod (y Rhaglen Sgrinio Smotyn Gwaed Newydd-anedig a Sgrinio Clyw Babanod Cymru) a Sgrinio Cynenedigol barhau drwy gydol y pandemig fel rhan o ofal cynenedigol ac ôl-enedigol rheolaidd yng Nghymru.
- Mae'r nifer a fanteisiodd ar raglenni sgrinio babanod wedi aros o fewn y niferoedd safonol, ar wahân i ostyngiad bach a ddigwyddodd ar yr un pryd ag ail frig pandemig y coronafeirws ym mis Rhagfyr 2020 a mis Ionawr 2021.
- Cafodd y rhaglenni sgrinio oedolion a phobl ifanc eu hatal dros dro o fis Mawrth 2020, a chawsant eu hailgyflwyno'n raddol gan ddefnyddio dull haenu risgiau i roi blaenoriaeth i gyfranogwyr risg uchel yn gyntaf.
- Ailgychwynnodd gwasanaeth Sgrinio Serfigol Cymru ym mis Mehefin 2020, a dilynwyd hynny gan Sgrinio Coluddion Cymru ym mis Gorffennaf 2020; Bron Brawf Cymru a'r Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol ym mis Awst 2020; yna Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru ym mis Medi 2020.
- Oherwydd y seibiant, roedd y gweithgaredd sgrinio ar draws yr holl raglenni i oedolion yn is yn 2020/21 nag yr oedd cyn Covid.
- Mae heriau'n parhau o ran adfer yr holl raglenni mewn perthynas ag argaeledd clinigau sgrinio, llai o gapasiti mewn clinigau oherwydd yr angen am lwybrau sy'n ddiogel o ran Covid ac absenoldeb staff.

- Mae'r holl raglenni a oedd wedi'u hatal wedi datblygu cynlluniau adfer i fynd i'r afael â'r heriau ac i gynyddu lefelau'r gweithgaredd sgrinio i sicrhau adferiad llawn.

Seibiant: rhwng mis Ebrill 2020 a mis Mehefin 2020

Ym mis Mawrth 2020, mewn ymateb i effaith COVID-19 ar wasanaethau'r GIG, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru bod gwasanaethau gofal iechyd nad oeddent yn rhai brys yn cael eu hatal dros dro, gan gynnwys apwyntiadau i gleifion allanol a derbyniadau a thriniaethau llawfeddygol nad oeddent yn rhai brys. Fel llwybr cydlynol ar draws y gwasanaethau gofal iechyd, gan gynnwys gofal iechyd nad yw'n ofal brys, argymhellodd Iechyd Cyhoeddus Cymru i Lywodraeth Cymru y dylid atal y rhaglenni sgrinio cenedlaethol sy'n seiliedig ar y boblogaeth dros dro. Cymeradwywyd yr argymhelliad hwn gan Brif Swyddog Meddygol Cymru ar 19 Mawrth 2020. Roedd yn angenrheidiol atal y rhaglenni hyn dros dro oherwydd y cyfyngiadau ar ddarparu llwybr sgrinio yn sgil atal gwasanaethau'r GIG dros dro ac roedd hefyd yn angenrheidiol oherwydd y cyfyngiadau teithio ar y cyfranogwyr.

Effeithiodd y penderfyniad i atal y gwasanaethau sgrinio ar y rhaglenni sgrinio cenedlaethol canlynol ar gyfer oedolion a phobl ifanc:

- Sgrinio Coluddion Cymru
- Bron Brawf Cymru
- Sgrinio Serfigol Cymru
- Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru
- Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol Cymru

Fel rhan o Iechyd Cyhoeddus Cymru, adleoliwyd tîm yr Is-adran Sgrinio i gefnogi'r ymateb Diogelu Iechyd aciwt i'r pandemig Covid-19. Gan ddefnyddio eu gwybodaeth a'u sgiliau, sefydlodd y staff wasanaethau profi Covid-19 a'u rhedeg, fe wnaethant ymateb i ymholiadau am achosion a digwyddiadau unigol o fewn y Ganolfan Gyswllt Diogelu Iechyd Genedlaethol a darparu cymorth ychwanegol i dimau logisteg, cynllunio a chyfathrebu o fewn Iechyd Cyhoeddus Cymru.

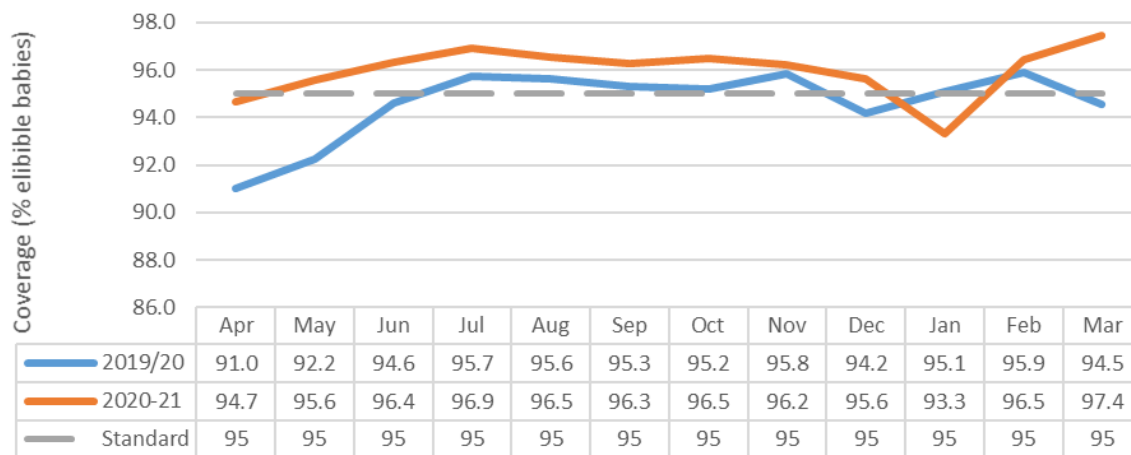
Cefnogodd y staff y byrddau iechyd hefyd i ddarparu eu gwasanaethau gyda gwasanaethau bronnau symptomatig yn cael eu cynnal mewn safleoedd sgrinio'r fron ac yn cael eu cefnogi gan staff sgrinio'r fron. Cefnogodd staff y labordai sgrinio y ddarpariaeth o brofion PCR Covid ar y safle ac fe wnaethant sefydlu profion imiwnocemegol ar ysgarthion ar gyfer byrddau iechyd i alluogi cleifion gyda symptomau canser y coluddyn i gael eu blaenoriaethu.

Yn ogystal â chefnogi'r ymateb aciwt i ddiogelu iechyd yn sgil Covid-19, cynhaliodd yr Is-adran Sgrinio y rhaglenni sgrinio Cynenedigol a Newydd-anedig (y Rhaglen Sgrinio Smotyn Gwaed Newydd-anedig a Sgrinio Clyw Babanod Cymru) drwy'r pandemig. Gan fod y rhaglenni hyn yn ymyriadau gyda chyfyngiad amser, gallai oedi fod wedi arwain at oblygiadau sylweddol i famau, babanod a phlant ifanc. Roedd yn bosibl parhau â'r rhaglenni hyn oherwydd bod y gwasanaethau gofal iechyd cynenedigol a newydd-anedig wedi parhau drwy gydol yr ymateb i'r pandemig Covid-19.

[Rhaglen Sgrinio Smotyn Gwaed Newydd-anedig](#)

Mae'r rhaglen sgrinio smotyn gwaed yn cynnig sgrinio ar gyfer cyflyrau prin ond difrifol, gyda'r sampl yn cael ei gymryd fel arfer bum niwrnod ar ôl yr enedigaeth, neu'n agos at hynny. Y safon ar gyfer y rhaglen yw sgrinio 95% o fabanod cymwys gyda'r cwmpas wedi'i ddiffinio fel canlyniad o fewn yr 14 diwrnod cyntaf o fywyd. Mae'r cwmpas wedi aros o fewn y safon drwy gydol 2020/21 ar wahân i ostyngiad i 93.3% ym mis Ionawr 2021 yn dilyn ail frig y pandemig Covid-19.

Ffigur 1: Cwmpas y Rhaglen Sgrinio Smotyn Gwaed Newydd-anedig 2020/21 o gymharu â 2019/20

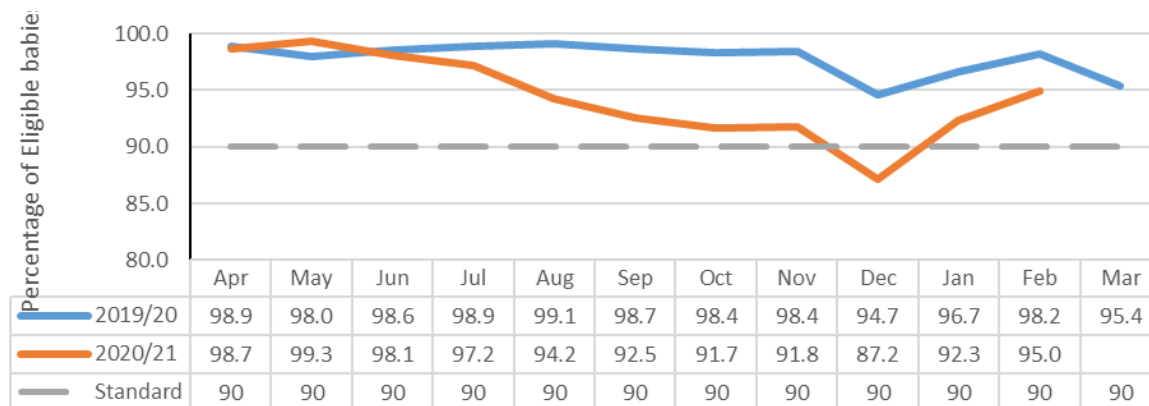

Roedd y gwaith o gynnal y gwasanaeth sgrinio ond yn bosibl drwy ymdrechion cydweithwyr yn y gwasanaethau mamolaeth, a oedd yn gweithio mewn Byrddau Iechyd a oedd o dan lawer o bwysau drwy gydol y flwyddyn. Rydym yn ddiolchgar i'n cydweithwyr am eu hymdrechion parhaus ac am flaenoriaethu'r gwasanaeth hanfodol hwn.

[Rhaglen Sgrinio Clyw Babanod](#)

Mae sgrinio clyw babanod yn darganfod achosion o golli clyw a allai effeithio ar leferydd a datblygiad iaith babanod. Cynigir sgrinio i fabanod ar ôl iddynt gael eu geni. Parhaodd y gwasanaeth sgrinio clyw i fabanod drwy gydol y pandemig. Mae'r cwmpas wedi'i ddiffinio fel cynnal prawf sgrinio clyw o fewn y 4 wythnos gyntaf o fywyd. Y safon ar gyfer y rhaglen yw sgrinio 90% o fabanod iach. Mae'r cwmpas wedi aros o fewn y safon drwy gydol 2020/21 ar wahân i ostyngiad i 87.2% ym mis Rhagfyr 2020 yn ystod ail frig y pandemig Covid-19.

Ffigur 2: Cwmpas y Rhaglen Sgrinio Clyw Babanod yng Nghymru 2020/21 o gymharu â 2019/20

Er na fu oedi o ran y rhaglen, cafodd clinigau cymunedol eu canslo am gyfnod, gyda ffocws ar sgrinio babanod mewn ysbytai cyn eu rhyddhau. Gweithiodd y rhaglen yn agos gyda gwasanaethau awdioleg ar draws y Byrddau Iechyd i alluogi asesiad amserol o fabanod drwy gydol yr amser hwn ac rydym yn ddiolchgar iawn am eu cymorth. Yn ystod seibiant o ran y rhaglenni i oedolion, roedd swyddogion sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol hefyd yn gallu helpu i ddarparu sesiynau sgrinio mewn ysbytai.

Ailgychwyn: rhwng mis Mehefin 2020 a mis Medi 2020

Arweiniodd y gwelliant yn y gallu i reoli'r clefyd trosglwyddadwy Covid-19 at ostyngiad yn yr achosion a nifer y derbyniadau i ysbytai o fis Mai 2020. Cafwyd cynnydd yn y ddealltwriaeth ynghylch pwysigrwydd mynd i'r afael â'r niwed anuniongyrchol i iechyd yn sgil Covid-19 gyda gwasanaethau a phrofion diagnostig nad oeddent yn rhai brys o fewn lleoliadau gofal iechyd yn ailgychwyn. Yn ogystal, cafodd y cyfyngiadau symud cenedlaethol eu llacio, gan alluogi cyfranogwyr i deithio i leoliadau sgrinio. Gan fod modd darparu'r llwybr sgrinio cyfan bellach, cynigiodd Iechyd Cyhoeddus Cymru, gyda chefnogaeth Llywodraeth Cymru, y dylid ailgyflwyno'r rhaglenni sgrinio mewn ffordd ddiogel a chynaliadwy. Roedd angen mabwysiadu dull yn seiliedig ar risg ar gyfer hyn er mwyn blaenoriaethu carfanau o gyfranogwyr y cynigwyd profion sgrinio iddynt o fewn rhaglen ailgychwyn raddol, i sicrhau y gellid cynnig gwasanaethau'n ddiogel.

Llwybrau sy'n ddiogel o ran Covid

Roedd angen arferion a oedd yn ddiogel o ran Covid er mwyn adsefydlu'r llwybr sgrinio a chadw at hierarchaeth o reoliadau er mwyn atal trosglwyddo Covid-19 o fewn lleoliadau gofal iechyd. Roedd hyn yn cynnwys sicrhau bod staff a chyfranogwyr yn

cadw pellter cymdeithasol; cyfyngu ar gysylltiadau ac ailddylunio llif cleifion mewn lleoliadau; mesurau atal a rheoli heintiau fel glanhau dyfnach a chydymffurfio â'r gofynion o ran cyfarpar diogelu personol i staff. Roedd angen adolygu'r dulliau o weithio cyn Covid yn sylweddol er mwyn cyflwyno llwybrau sy'n ddiogel o ran Covid ar gyfer gwasanaethau labordy a gwasanaethau ar gyfer cleifion, a arweiniodd at lai o gapasiti i ddarparu gwasanaethau sgrinio. Gan ystyried ailgychwyn gyda llai o gapasiti, datblygwyd dull sy'n seiliedig ar risg i flaenoriaethu cyfranogwyr a wahoddwyd.

Blaenoriaethu ar sail risg ar gyfer ailgychwyn yn raddol

Adolygodd pob rhaglen sgrinio ei charfan o gyfranogwyr er mwyn haenu risgiau ar draws ei phoblogaeth. Rhoddwyd blaenoriaeth i'r rhai a oedd fwyaf mewn perygl o ddatblygu'r cyflwr drwy roi gwahoddiad cynnar iddynt. Pennwyd hyn gan bob rhaglen, ond rhoddwyd ystyriaeth ar draws yr Is-adran i'r rhai a oedd wedi cael galwad gynnar i ddychwelyd neu a oedd o dan oruchwyliaeth reolaidd oherwydd canlyniadau sgrinio annormal blaenorol, y cyfranogwyr newydd i raglenni y mae risg uchel iddynt o ran patholeg a'r rhai yr oedd yr amser iddynt dderbyn eu hapwyntiad sgrinio wedi mynd heibio.

Cafodd y rhaglenni sgrinio eu hailgychwyn yn raddol gan ddechrau gyda Sgrinio Serfigol Cymru ym mis Mehefin 2020, ac yna Sgrinio Coluddion Cymru ym mis Gorffennaf 2020, Bron Brawf Cymru a Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol Cymru ym mis Awst 2020. Erbyn mis Medi 2020 pan wnaeth Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru aildechrau sgrinio, roedd yr holl raglenni wedi ailgychwyn eu gwasanaethau.

Tabl 1: Ailgychwyn y rhaglenni sgrinio genedlaethol fesul cam ar sail risg

Rhaglen	Dyddiad Ailgychwyn	Dosbarthu Risg
Sgrinio Serfigol Cymru	Mehefin 2020	Apwyntiad galw yn ôl yn gynnar Apwyntiad arferol yn hwyr
Sgrinio Coluddion Cymru	Gorffennaf 2020	Apwyntiad arferol yn hwyr

Bron Brawf Cymru	Awst 2020	Risg uchel oherwydd hanes teuluol, hanes meddygol neu ganlyniadau sgrinio blaenorol Apwyntiad arferol yn hwyr (amser aros hiraf)
Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol Cymru	Awst 2020	Risg uchel oherwydd Ymlediadau Aortig Abdomenol mawr neu ganolig a nodwyd Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol canolig positif ac Ymlediadau Aortig Abdomenol bach o dan oruchwyliaeth reolaidd Canlyniadau sgrinio anweledig blaenorol Dynion a wahoddwyd yn flaenorol ond na gafodd eu sgrinio Dynion y bu oedi cyn eu gwahodd
Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru	Medi 2020	Risg uchel oherwydd: - beichiogrwydd - retinopatheg o radd uchel blaenorol - newydd roi genedigaeth - newydd eu hatgyfeirio - goruchwyliaeth

Cyfathrebu ac ymgysylltu

Wrth i wasanaethau sgrinio ailgychwyn, roedd angen ystyried sut i fynd i'r afael â phryderon cyfranogwyr ynghylch mynd i lleoliadau gofal iechyd yn dilyn y cyngor i aros gartref a'r pryderon ynghylch rhoi mwy o bwysau ar wasanaethau'r GIG a oedd eisoes dan bwysau. Mae'n bosibl bod gan gyfranogwyr rhaglenni fel Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru neu'r rhai mewn grwpiau oedran hŷn a gynghorwyd i warchod eu hunain bryderon ynghylch y perygl o ddal yr haint mewn lleoliadau gofal iechyd. Datblygwyd a rhannwyd negeseuon cyfathrebu yn nodi bod sgrinio'n cael ei gynnal mewn lleoliadau a oedd yn ddiogel o ran Covid, bod mynychu apwyntiadau yn dod o fewn y cyfyngiadau cyfreithiol a, chan fod sgrinio'n achub bywydau, y byddai mesurau atal o'r fath yn lleihau'r pwysau ar wasanaethau gofal iechyd.

Parhad: rhwng mis Hydref 2020 a mis Mawrth 2021

Yn dilyn ailgychwyn y gwasanaethau sgrinio, parhaodd yr holl raglenni i gynnig profion sgrinio drwy gydol y cyfnodau clo lleol yn ystod Hydref 2020, y cyfnod atal byr ym mis Tachwedd 2021 a'r cyfnod clo cenedlaethol o fis Rhagfyr 2020. Fodd bynnag, profodd yr holl raglenni sgrinio heriau o ran darparu gwasanaethau a gyfyngodd ar eu hadferiad.

Heriau: Capasiti lleoliadau

Oherwydd y prosesau a roddwyd ar waith i sicrhau bod y llwybrau sgrinio yn ddiogel o ran Covid, bu lleihad yn y niferoedd yr oedd modd iddynt fynychu lleoliadau sgrinio. Roedd hyn yn cynnwys cadw pellter cymdeithasol o 2m a chyfyngu ar nifer y cyfranogwyr allai fod yn bresennol yn yr ystafelloedd clinig a'r manau aros. Roedd y prosesau glanhau trylwyr rhwng pob cyfranogwr a'r angen i staff newid Cyfarpar Diogelu Personol yn golygu bod angen amser ychwanegol ar gyfer pob apwyntiad clinig, gan leihau nifer y cyfranogwyr y gellid eu gwahodd. Er enghraifft, o fewn y rhaglen sgrinio'r fron, cyn y pandemig Covid-19, roedd cyfartaledd o 58 o gyfranogwyr yn cael eu gweld ym mhob clinig; yn ystod cyfnod ailgychwyn y gwasanaethau, gostyngodd hyn i 38 cyfranogwr fesul clinig.

Heriau: Argaeledd lleoliadau

Roedd nifer y lleoliadau a oedd ar gael hefyd wedi'i gyfyngu oherwydd bod nifer o ganolfannau sgrinio arferol fel cyfleusterau cymunedol neu hamdden wedi'u cau neu'n cael eu defnyddio at ddibenion eraill a oedd yn gysylltiedig â Covid-19, er enghraifft fel canolfannau brechu. Roedd angen capasiti ar y safleoedd gofal iechyd a oedd wedi cynnal clinigau sgrinio yn flaenorol i hwyluso eu hymlyniad â'r llwybr diogel o ran Covid ar gyfer eu busnes craidd. Roedd angen ailfodelu unedau sgrinio symudol cyn ailgychwyn y gwasanaeth i sicrhau y gallent ddarparu profiad diogel o ran Covid gan gadw at systemau llif cleifion.

Heriau: Argaeledd staff

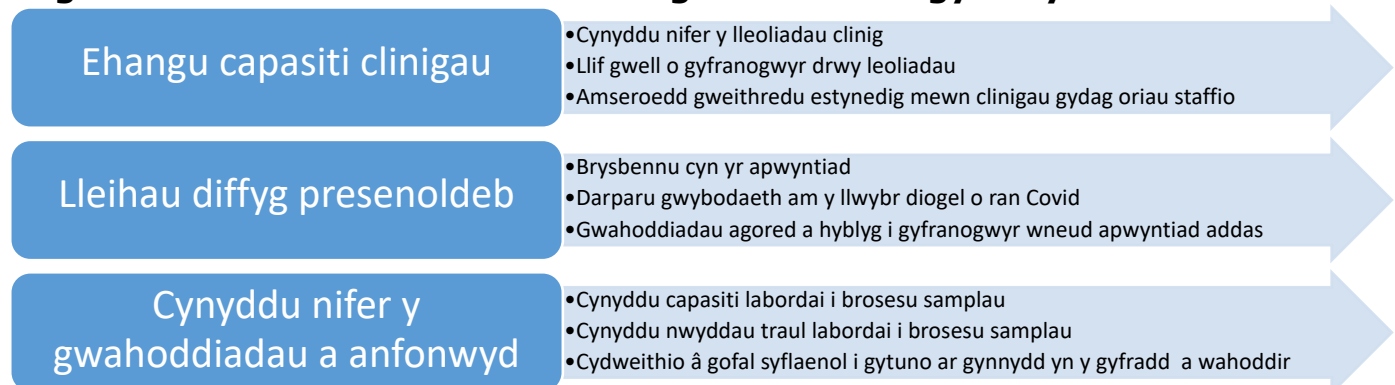
Ledled GIG Cymru, cynyddodd absenoldeb staff oherwydd achosion yn ymwneud â Covid-19 gan gynnwys heintio a'r gofynion i ynysu yn dilyn hysbysiad ynghylch cysylltiad agos. Oherwydd maint y timau sgrinio, cafodd niferoedd bach o absenoldebau

staff heb eu cynllunio effaith sylweddol ar ddarparu gwasanaethau a arweiniodd at ganslo clinigau. Yn ogystal ag absenoldebau a oedd ymwneud yn uniongyrchol â Covid-19, bu absenoldeb ymysg staff hefyd oherwydd iechyd a llesiant meddyliol yn dilyn pwysau'r pandemig Covid-19.

Camau lliniaru

Er mwyn lliniaru'r heriau hyn, datblygodd pob rhaglen sgrinio gynlluniau gweithredu manwl fel sail i gynlluniau ailgychwyn ac adfer. Roedd angen dull gwahanol ar gyfer pob rhaglen oherwydd y modelau gweithredu gwahanol a'r dulliau gwahanol o ddarparu gwasanaethau, ond datblygwyd themâu cyffredin ar draws yr Is-adran. Ehangwyd y capasiti mewn clinigau drwy gynyddu nifer y lleoliadau clinig a oedd ar gael a gwella'r ddarpariaeth mewn safleoedd gweithredu, drwy gyflwyno oriau estynedig er enghraifft. Ehangwyd y gallu i fynychu apwyntiadau mewn clinigau drwy frysennu cyfranogwyr a defnyddio gwahoddiadau agored i leihau'r cyfraddau diffyg presenoldeb ar gyfer rhai carfannau. Anfonwyd mwy o wahoddiadau mewn ffordd raddol a gynlluniwyd i gynyddu llif y cyfranogwyr mewn rhaglenni nad oeddent yn ddibynnol ar leoliadau clinigau sgrinio fel Sgrinio Coluddion Cymru a Sgrinio Serfigol Cymru, mewn cytundeb â rhanddeiliaid allweddol.

Ffigur 3: Camau Lliniaru'r Is-adran Sgrinio wrth Ailgychwyn Gwasanaethau

Crynodeb o'r nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni/cwmpas y rhaglenni yng Nghymru, 2020-21

Mae Tabl 2 yn dangos y data diweddaraf sydd ar gael ar gyfer y nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni/cwmpas y rhaglenni o fis Hydref 2021 ar gyfer 2020/21. Ar gyfer sgrinio'r fron, sgrinio'r coluddion, sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol a sgrinio llygaid diabetig, mae'r ffigurau'n cynrychioli cyfran y cyfranogwyr a wahoddwyd ac a sgriniwyd yn 2020/21. Rydym yn gwybod bod y nifer a wahoddwyd wedi gostwng oherwydd y seibiant. O ran sgrinio serfigol, mae'r ffigurau'n cynrychioli'r gyfran o'r boblogaeth sy'n gymwys a gafodd eu sgrinio o fewn yr amserlen briodol. Eto, byddai oedi o ran anfon gwahoddiadau wedi effeithio ar y cwmpas.

Tabl 2: Y nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni/cwmpas y rhaglenni (%) ar gyfer pob rhaglen sgrinio i oedolion/person ifanc, 2020-21

	Nifer a oedd yn gymwys/a wahoddwyd	Nifer a sgriniwyd	Nifer a fanteisiodd/cwmpas y rhaglenni
Y niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglen Sgrinio Coluddion - Safon 60%	223,667	150,161	67.1%
Y niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglen Sgrinio'r Fron - Safon 70%	63,854	42,826	67.1%
Cwmpas Sgrinio Serfigol - Safon 80%	787,407	547,632	69.5%
Y niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio llygaid diabetig - Safon 80%	33,880	15,125	44.6%
Y niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol - Safon 80%	4,209	3,562	84.6%

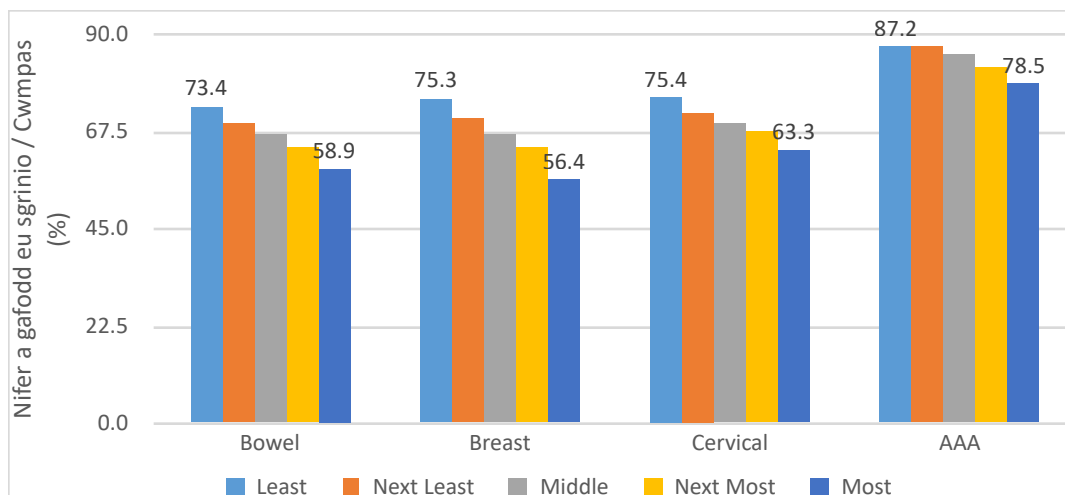
- Mae'r niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglenni sgrinio'r coluddion ac ymlediadau aortig abdomenol uwchlaw'r safon yn 2020/21 er bod y gweithgaredd sgrinio cyffredinol yn is na'r lefel cyn Covid.
- Roedd y niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio'r fron yn is na'r safon yng nghyd-destun y gostyngiad sylweddol yn y gweithgaredd sgrinio.
- Mae cwmpas y rhaglen sgrinio serfigol wedi gostwng i 69.5% ac roedd yn is na'r safon o 80%

- Roedd y niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio llygaid diabetig yn sylweddol is na'r safon yng nghyd-destun y gweithgaredd sgrinio isel a'r boblogaeth a wahoddwyd y pennwyd eu bod yn fwy agored i effeithiau'r pandemig.

Annhegwch o ran cyfranogi

Gwelwyd annhgewch o ran cyfranogi mewn sgrinio oherwydd amddifadedd ledled Cymru ar gyfer yr holl raglenni sgrinio i oedolion. Mae cyfranogi mewn rhaglenni sgrinio ar ei uchaf yn yr ardaloedd sydd â'r amddifadedd lleiaf ac ar ei isaf yn yr ardaloedd sydd â'r amddifadedd mwyaf. Gan fod y niwed i iechyd yn sgil y cyflyrau sy'n cael eu sgrinio ar ei uchaf yn yr ardaloedd sydd â'r amddifadedd mwyaf, mae'r anghydraddoldeb o ran cyfranogi yn dwysáu'r anghydraddoldebau iechyd yng Nghymru. Ni chyflwynir data ar gyfer Sgrinio Llygaid Diabetig oherwydd y niferoedd bach yn y cwintel amddifadedd.

Ffigur 4: Y nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni/cwmpas (%) y rhaglenni sgrinio i oedolion fesul cwintel amddifadedd, 2020/21

Roedd y bwlch anghydraddoldeb, y gwahaniaeth rhwng y nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni/cwmpas y rhaglenni yn y cymunedau â'r amddifadedd lleiaf o gymharu â'r cymunedau â'r amddifadedd mwyaf, yn amrywio o 18.9% ar gyfer Bron Brawf Cymru, 14.5% ar gyfer Sgrinio Coluddion Cymru, a 12.1% ar gyfer Sgrinio Serfigol Cymru, gyda'r gyfradd isaf o 8.7% ar gyfer Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol Cymru yn 2020/21. O gymharu â 2018/19, mae'r bwlch anghydraddoldeb wedi lleihau ar gyfer sgrinio'r coluddion ac ymlediadau aortig abdomenol ond mae wedi cynyddu ar gyfer Sgrinio'r Fron a Sgrinio Serfigol.

Tabl 7: Bwlch anghydraddoldeb o ran y nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni/cwmpas y rhaglenni (%) fesul rhaglen, 2020/21

Rhaglen	2020/21	2018/19	Newid
Coluddyn	14.5%	17.3%	-2.8%
Bron	18.9%	15.9%	+3.0%
Serfigol	12.1%	11.5%	+0.6%
Ymlediadau Aortig Abdomenol	8.7%	12.8%	-4.1%

Rhaglenni sgrinio unigol

1. Sgrinio Coluddion Cymru

Nod y rhaglen sgrinio'r coluddion yw lleihau afiachedd a marwolaeth yn sgil cancer y coluddyn. Mae canfod cancer yn gynnar yn ddull eilaidd o'i atal, ac mae tynnu polypau yn ddull sylfaenol o'i atal oherwydd gall hynny atal cancer rhag datblygu.

Atal y rhaglen dros dro

Cafodd y rhaglen ei hatal dros dro o 20 Mawrth 2020 yn sgil yr heriau o ran cyflwyno'r llwybrau atgyfeirio oherwydd effaith Covid-19 ar wasanaethau gofal iechyd nad oeddent yn rhai brys. Cefnogwyd hyn gan argymhellion Cymdeithas Gastroenteroleg Prydain ar 26 Mawrth 2016 i roi'r gorau i'r holl driniaethau endosgopi ar wahân i rai brys. Cafodd y gwaith o optimeiddio'r rhaglen sgrinio'r coluddion ar gyfer y rhai sy'n 55 oed, yr oedd disgwyl iddo ddechrau ym mis Ebrill 2020, ei atal hefyd. Hysbyswyd y cyfranogwyr drwy'r wefan a'r llinell gymorth bod y rhaglen sgrinio'r coluddion wedi'i hatal ac na fyddai pecynnau'n cael eu prosesu. Ailddechreuwy anfon gwahoddiadau o 31 Gorffennaf 2020 er roedd pecynnau amgen ar gael i'w hanfon yn gynharach ym mis Gorffennaf 2020. Fe wnaeth y broses o ailgychwyn y rhaglen flaenoriaethu'r cyfranogwyr nad oedd eu pecynnau wedi'u prosesu pan gafodd y rhaglen ei hatal, ac yna'r rhai yr oedd angen apwyntiad arnynt ers amser. Pan ailgychwynnodd y rhaglen, roedd tua 72500 o gyfranogwyr yr oedd eu hapwyntiad wedi'i oedi.

Ailgychwyn y rhaglen

Mae'r rhaglen wedi cydweithio'n agos â'r Byrddau Iechyd i sicrhau y gellir cefnogi'r gwahoddiadau sgrinio newydd gyda colonosgopïau sgrinio er mwyn sgrinio cyfranogwyr sydd wedi cael profion positif. Roedd yr holl Fyrdau Iechyd wedi ailgychwyn y colonosgopïau sgrinio erbyn mis Awst 2020. Er mwyn mynd i'r afael â'r apwyntiadau wrth gefn, cynyddodd y rhaglen nifer y gwahoddiadau a anfonwyd rhwng mis Medi 2020 a mis Hydref 2021. Cydlynwyd hyn ag unedau endosgopi'r Byrddau Iechyd i sicrhau bod capasiti digonol ar draws y llwybr sgrinio. Cynyddwyd capasiti'r

staff a'r nwyddau traul a gafodd eu caffael o fewn y labordy er mwyn derbyn a phrosesu mwy o becynnau profi wedi'u cwblhau. Rhagwelwyd y byddai defnyddio'r dull hwn yn arwain at gwblhau'r gwaith adfer erbyn mis Hydref 2021.

Data'r rhaglen ar gyfer 2020/21

Rhwng mis Awst 2020 a mis Mawrth 2021, gwahoddwyd cyfanswm o 223,667 o bobl i gymryd rhan yn y rhaglen sgrinio'r coluddion. Mae hyn yn cymharu â 276,226 rhwng mis Ebrill 2019 a mis Mawrth 2020 sy'n cynrychioli gostyngiad o 19%. O blith y cyfranogwyr a wahoddwyd, derbyniodd 150,161 y cynnig i gael eu sgrinio, a oedd yn cynrychioli 67.1%. Mae'r nifer a fanteisiodd ar y sesiynau sgrinio'r coluddion wedi cynyddu o 61.5% yn 2019/20. Cafodd gweithrediad y defnydd o brofion imiwnocemegol ar ysgarthion ar gyfer yr holl gyfranogwyr yn 2019 effaith gadarnhaol ar y nifer a fanteisiodd ar y rhaglenni sgrinio, sydd wedi'i gynnal.

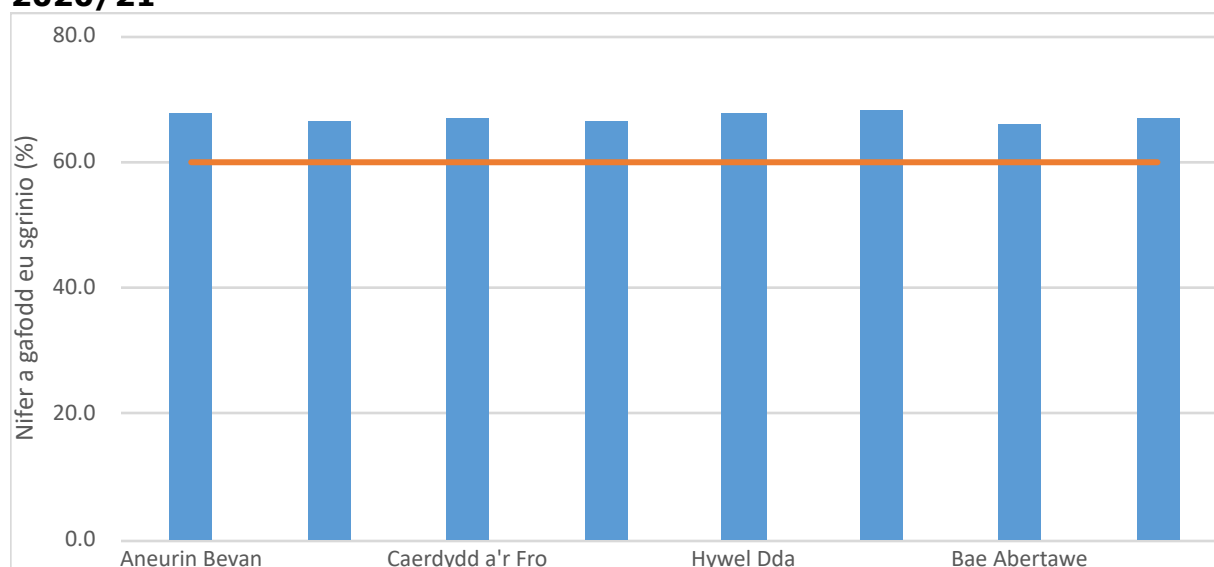
Tabl 8: Y nifer a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio'r coluddion (%) fesul Bwrdd Iechyd preswyl, 2020/21

Bwrdd Iechyd	Gwahoddwyd (n)	Sgriniwyd (n)	Y nifer a fanteisiodd (%)
Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan	40408	27495	68.0
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr	51877	34576	66.6
Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro	28471	19023	66.8
Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg	29832	19891	66.7
Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda	30892	20954	67.8
Bwrdd Iechyd Addysgu Powys	11513	7862	68.3

Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe	26369	17423	66.1
Cymru gyfan	223667	150161	67.1

Ledled Cymru, ychydig o amrywiaeth daearyddol sydd i'w weld o ran y niferoedd a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio ar draws ardaloedd y Byrddau Iechyd. Cafwyd y ganran isaf ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe, sef 66.1%, ac mae'r ganran uchaf i'w gweld ym Mwrdd Iechyd Addysgu Powys, sef 68.3%. Fe wnaeth holl ardaloedd y Byrddau Iechyd gyrraedd y safon ofynnol o 60%.

Ffigur 5: Y nifer a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio'r coluddion fesul Bwrdd Iechyd, 2020/21

2. Bron Brawf Cymru

Nod y rhaglen sgrinio'r fron yw lleihau afiachedd a marwolaeth yn sgil cancer y fron. Mae hyn yn ddull atal eilaidd gan fod canfod cancer yn gynnar yn galluogi triniaeth gyflym.

Mae menywod rhwng 50 a 70 oed sy'n byw yng Nghymru ac wedi'u cofrestru â meddyg yn cael eu gwahodd am famogram bob tair blynedd. Mae gan Bron Brawf Cymru bedair

canolfan ac un-ar-ddeg o unedau symudol ledled Cymru i ddarparu profion sgrinio lleol i fenywod sy'n byw yn bell o ganolfan.

Atal y rhaglen dros dro

Cafodd y rhaglen ei hatal dros dro o 18 Mawrth 2020 yn sgil atal y gwasanaethau gofal iechyd nad oeddent yn rhai brys dros dro, y gofynion rheoli heintiau mewn lleoliadau sgrinio a'r cyfyngiadau ar deithio i leoliadau. Fe wnaeth y menywod a oedd wedi dechrau ar y llwybr sgrinio barhau i gwblhau'r llwybr ond nid estynnwyd gwahoddiadau pellach. Ailgychwynnwyd y gwasanaeth sgrinio ym mis Awst 2020 gan ddechrau gyda menywod yr oedd mwy o berygl iddynt ddatblygu canser y fron, ac yna menywod yr oedd eu hapwyntiadau wedi'u canslo rhwng mis Mawrth a mis Gorffennaf 2020. Pan ailgychwynnwyd y rhaglen, roedd 47,000 o gyfranogwyr yr oedd eu hapwyntiadau wedi'u hoedi a oedd yn aros i gael eu sgrinio.

Ailgychwyn y rhaglen

Gwelwyd lleihad sylweddol o tua 50% yn y capasiti sgrinio ar draws safleoedd oherwydd y gofynion i sicrhau llwybr sy'n ddiogel o ran Covid. Fe wnaeth y clinigau ailgychwyn i ddechrau mewn safleoedd statig ym mis Awst 2020, ac yna cychwynnodd y safleoedd symudol ym mis Hydref 2020 yn dilyn addasu'r unedau symudol i sicrhau y gellid darparu llwybrau sy'n ddiogel o ran Covid. Er mwyn mynd i'r afael â'r cynnydd yn yr amser rhwng apwyntiadau, anelodd y rhaglen at gynyddu'r capasiti staffio drwy gynllun i recriwtio radiograffyddion, ymarferwyr cynorthwyol a gweinyddwyr y llwybr sgrinio. Nodwyd lleoliadau ychwanegol gan gynnwys canolfannau sgrinio ac unedau symudol newydd. Cafodd effeithlonrwydd y lleoliadau presennol ei wella er mwyn gwella llif y cleifion drwy'r canolfannau i gynyddu'r nifer a allai fynychu. O fis Ionawr 2021, er mwyn lleihau'r cyfraddau diffyg presenoldeb mewn apwyntiadau clinig, anfonwyd llythyr apwyntiad agored at bob menyw a wahoddwyd am y tro cyntaf yn ei gwahodd i gysylltu â'r ganolfan i wneud apwyntiad. Bydd effaith hyn ar y cyfraddau mynychu, y nifer a fanteisiodd ar y sgrinio a'r tegwch o ran y nifer a fynychodd yn cael ei werthuso'n ffurfiol.

Data'r rhaglen ar gyfer 2020/21

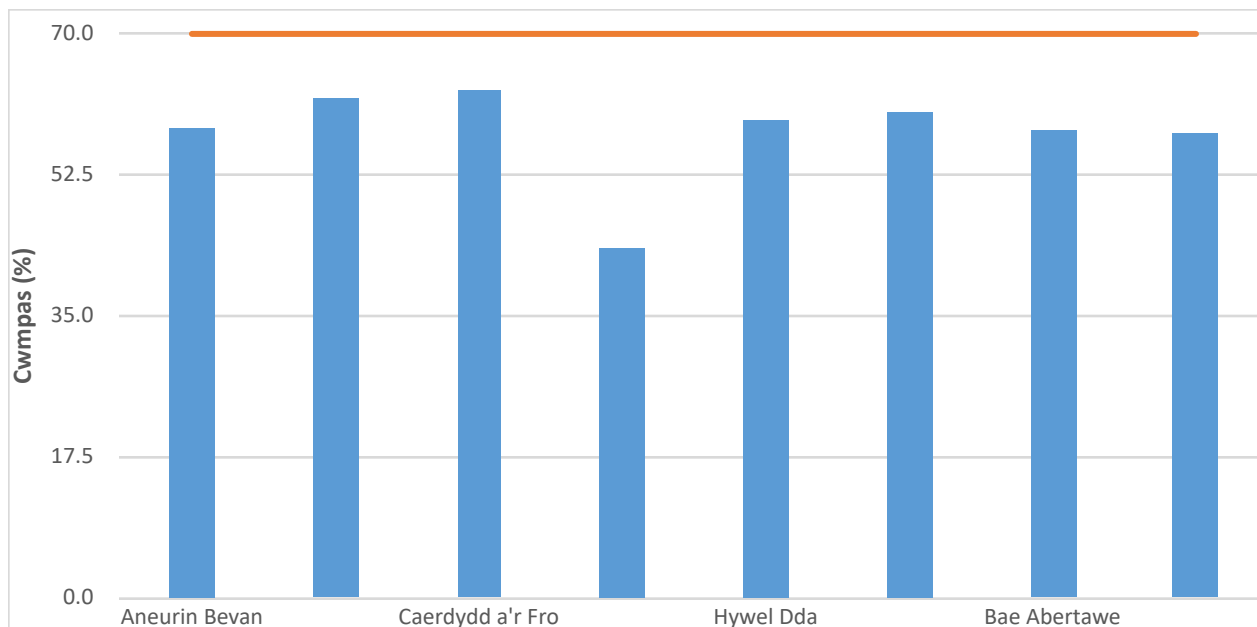
Rhwng mis Awst 2020 a mis Mawrth 2021, gwahoddwyd cyfanswm o 63,854 o bobl i gymryd rhan yn y rhaglen sgrinio'r fron. Mae hyn yn cymharu ag oddeutu 145,000 yn ystod 2018/19, sy'n cynrychioli gostyngiad o 56% o gymharu â'r lefelau cyn Covid. O blith y cyfranogwyr a wahoddwyd, derbyniodd 42,826 y cynnig i gael eu sgrinio, a oedd yn cynrychioli cyfanswm o 67.1% yn 2020/21, sef gostyngiad o 5.4% ers 2018/19 pan oedd y cyfanswm yn 72.5%.

Ledled Cymru, roedd amrywiaeth daearyddol yn nifer y bobl a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio ar draws ardaloedd y Byrddau Iechyd. Ni rannwyd y data hyn yma oherwydd gwahoddwyd niferoedd bach iawn mewn rhai ardaloedd oherwydd natur y gwahoddiadau a anfonwyd gan bractisiau meddygon teulu ac nid oedd ar sail oedran yn unig.

Yn dilyn ailgychwyn y gwasanaethau sgrinio, rhoddwyd blaenoriaeth i'r cyfranogwyr a fu'n aros hiraf am apwyntiad sgrinio, a arweiniodd at amrywiaeth daearyddol oherwydd lleoliad practisiau meddygon teulu hwyr. Gall y gostyngiad mewn gweithgaredd sgrinio'r fron yn 2020/21 arwain at amrywiaeth daearyddol ehangach nag a gafwyd mewn blwyddyn arferol cyn Covid. I fynd i'r afael â hyn, gellir archwilio'r cwmpas, sy'n cael ei ddiffinio fel cyfran y cyfranogwyr cymwys sydd wedi'u sgrinio o fewn y tair blynedd diwethaf.

Ledled Cymru, roedd cwmpas y rhaglen sgrinio'r fron ym mis Hydref 2021 yn 57.7%, sy'n cymharu ag isafswm safon o 70%. Mae amrywiaeth daearyddol o ran y nifer sydd wedi manteisio ar y rhaglen sgrinio ar draws ardaloedd y Byrddau Iechyd yng Nghymru sy'n amrywio o'r isaf, sef 43.6%, ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg, i'r uchaf, sef 62.8%, ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro.

Ffigur 6: Cwmpas (%) y rhaglen sgrinio'r fron fesul Bwrdd Iechyd preswyl, 2020/21

3. Sgrinio Serfigol Cymru

Nod y rhaglen sgrinio serfigol yw lleihau'r achosion o ganser serfigol a marwolaethau o'i herwydd. Dyma'r dull atal sylfaenol, drwy ganfod a thrin newidiadau i geg y groth cyn iddynt ddod yn ganser.

Atal y rhaglen dros dro

Fe wnaeth y rhaglen roi'r gorau i anfon gwahoddiadau dros dro o 18 Mawrth 2020 yn unol ag argymhellion Iechyd Cyhoeddus Cymru a Llywodraeth Cymru. Roedd hyn yn cyd-fynd â gostyngiad yn y gwasanaethau gofal sylfaenol rheolaidd. Ailgychwynwyd y gwahoddiadau sgrinio ym mis Mehefin 2020 gan ddefnyddio dull yn seiliedig ar risg gyda'r holl wahoddiadau cynnar i ailadrodd prawf sgrinio a oedd wedi'u goheirio yn cael eu hanfon gyntaf.

Ailgychwyn y rhaglen

Er mwyn mynd i'r afael â'r ôl-groniad o gyfranogwyr nad oeddent wedi cael llythyrau atgoffa, anfonwyd nifer ychwanegol o lythyrau i'w hatgoffa am y prawf sgrinio. Yn dilyn trafodaeth gyda Phwyllgor Meddygon Teulu Cymru ac arweinwyr gofal sylfaenol Llywodraeth Cymru, cytunwyd y dylid cynyddu nifer y llythyrau gwahoddiad yn raddol o

fis Mawrth 2021 i alluogi'r rhaglen i ddal i fyny dros amser. Cynyddwyd capasiti'r staff a nifer y nwyddau traul a gafodd eu caffael o fewn y labordy er mwyn derbyn a phrosesu nifer fwy o samplau sgrinio serfigol. Rhagwelwyd y byddai defnyddio'r dull hwn yn arwain at gwblhau'r adferiad erbyn mis Rhagfyr 2021.

Data'r rhaglen ar gyfer 2020/21

Mae cwmpas y rhaglen sgrinio serfigol ledled Cymru wedi'i ddiffinio fel cyfran y cyfranogwyr cymwys sydd wedi derbyn prawf digonol o fewn y cyfnod priodol o amser ar gyfer eu hoedran. Ym mis Hydref 2021, roedd y cwmpas ledled Cymru yn 69.5%. Mae hyn wedi gostwng o 73.2%, a adroddwyd yn 2019/20.

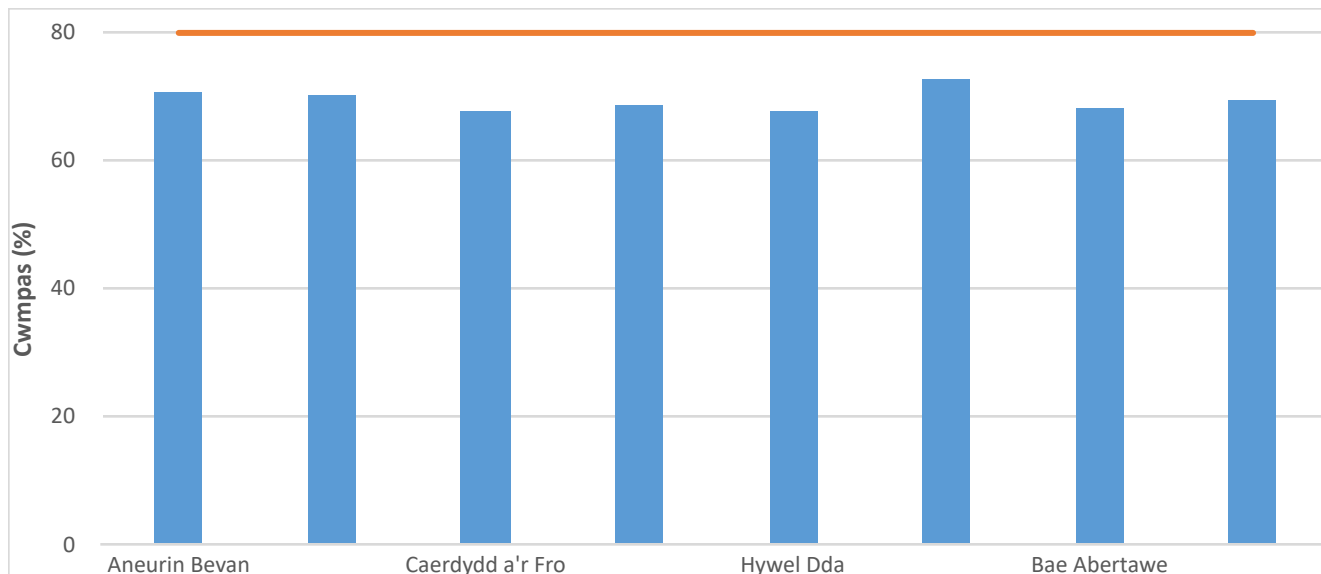
Tabl 10: Cwmpas (%) y rhaglen sgrinio serfigol fesul Bwrdd Iechyd preswyl, 2020/21

Bwrdd Iechyd	Cymwys (n)	Sgriniwyd (n)	Cwmpas (%)
Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan	145497	102826	70.7
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr	162889	114868	70.5
Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro	125875	85541	68.0
Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg	108003	74101	68.6
Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda	88699	60021	67.7
Bwrdd Iechyd Addysgu Powys	30234	21982	72.7
Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe	92960	63474	68.3
Cymru gyfan	787407	547632	69.5%

Roedd ychydig o amrywiaeth daearyddol o ran y cwmpas ledled Cymru ar lefel y Byrddau Iechyd. Roedd y cwmpas isaf ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda, sef

67.7%, a'r uchaf ym Mwrdd Iechyd Addysgu Powys, sef 72.7%. Ni wnaeth yr un ardal gyrraedd cwmpas o 80%, sef yr isafswm safon ar gyfer y rhaglen.

Ffigur 7: Cwmpas (%) y rhaglen sgrinio serfigol fesul Bwrdd Iechyd preswyl, 2020/21

4. Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol Cymru

Nod y Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol

yw lleihau'r marwolaethau sy'n gysylltiedig ag ymlediadau aortig abdomenol. Mae hwn yn ddull atal eilaidd, drwy ganfod ymlediadau cyn iddynt

ddod yn symptomatig a galluogi'r opsiynau gorau o ran triniaeth i gael eu rhoi ar waith.

Atal y rhaglen dros dro

Cafodd y rhaglen ei hatal dros dro o fis Mawrth 2020 o ganlyniad i ganllawiau gan Gymdeithas Fasgwlaidd Prydain ac Iwerddon i gyfyngu ar apwyntiadau rheolaidd a llawdriniaethau dewisol i gleifion allanol, y lleoliadau clinigau sgrinio a oedd ar gael a faint o staff a oedd ar gael. Cafodd clinigau a gynlluniwyd eu canslo. Hysbyswyd y dynion a oedd o dan oruchwyliaeth oherwydd ymlediad a ganfuwyd yn flaenorol

ynghylch y seibiant a rhoddwyd gwybodaeth iddynt am y gwasanaethau priodol pe byddent yn datblygu unrhyw symptomau ymlediad wedi rhwygo.

Dechreuodd y gwaith o ailgychwyn y rhaglen sgrinio ar gyfer ymledïadau ym mis Awst 2020 drwy adfer y clinigau o 17 Awst 2020. Fe wnaeth hyn flaenoriaethu goruchwylio'r dynion yr oedd y perygl mwyaf iddynt ddioddef ymlediad wedi rhwygo ac felly y dynion cyntaf a wahoddwyd i'r clinigau oedd y rhai risg uchel neu'r rhai yr oedd ymlediad wedi'i ganfod yn flaenorol. Datblygodd hyn i wahodd dynion yr oedd eu prawf sgrino sylfaenol wedi rhoi canlyniad anweledol, ac yna ddynion yr oedd eu hapwyntïadau sgrinio sylfaenol wedi'u canslo cyn symud ymlaen at wahoddiadau a oedd wedi'u hoedi. Pan ailgychwynnwyd y rhaglen sgrinio ym mis Awst 2020, roedd oddeutu 2,000 o gyfranogwyr yr oedd eu hapwyntïadau wedi'u hoedi.

Ailgychwyn y rhaglen

Bu lleihad sylweddol o tua 60% yn y capasiti sgrinio ar draws y safleoedd. Roedd hyn o ganlyniad i ostyngiad yn nifer yr apwyntïadau a oedd ar gael oherwydd y gofynion ehangach o ran atal a rheoli'r haint i sicrhau llwybr a oedd yn ddiogel o ran Covid a'r gostyngiad yn y lleoliadau a oedd ar gael. Roedd y cyfyngiadau o ran y lleoliadau a'r cyfleusterau sgrinio a oedd ar gael yn heriol o ran ailgychwyn, gyda dim ond chwe chlinig ar gael o gymharu â 66 clinig cyn Covid. Mae'r rhaglen wedi gweithio gyda rhaglenni eraill ar draws yr Is-adran Sgrinio i nodi lleoliadau ychwanegol gan gynnwys y defnydd o ganolfannau sgrinio symudol gan Tenovus a Gwasanaeth Gwaed Cymru.

Gwahoddwyd dynion i apwyntiad ar amser penodol a gofynnwyd iddynt gysylltu â'r ganolfan archebu i gadarnhau, canslo neu newid eu hapwyntiad. Diben yr alwad ffôn hon oedd llenwi cynifer o apwyntïadau â phosibl gan fod yr holl gyfranogwyr a oedd ag apwyntiad yn cael eu brysbennu i sicrhau cydymffurfiaeth ac arferion diogel o ran Covid. Rhoddodd hyn gyfle hefyd i ymateb i unrhyw ymholiadau neu bryderon a oedd gan y cyfranogwyr ynghylch eu hapwyntiad neu'r broses sgrinio ac optimeiddio'r broses o wneud penderfyniadau. Yn ogystal, cafodd taflen wybodaeth newydd am y rhaglen sgrinio ei chynnwys gyda'r gwahoddiad.

I gynyddu'r capasiti ymhellach, bwriedir recriwtio swyddogion sgrinio ychwanegol drwy addasu'r hyfforddiant i sicrhau arferion diogel o ran Covid. Bydd y rhaglenni hefyd yn cael eu cefnogi gan gymorth gweinyddol ychwanegol ar gyfer y llwybr sgrinio.

[Data'r rhaglen ar gyfer 2020/21](#)

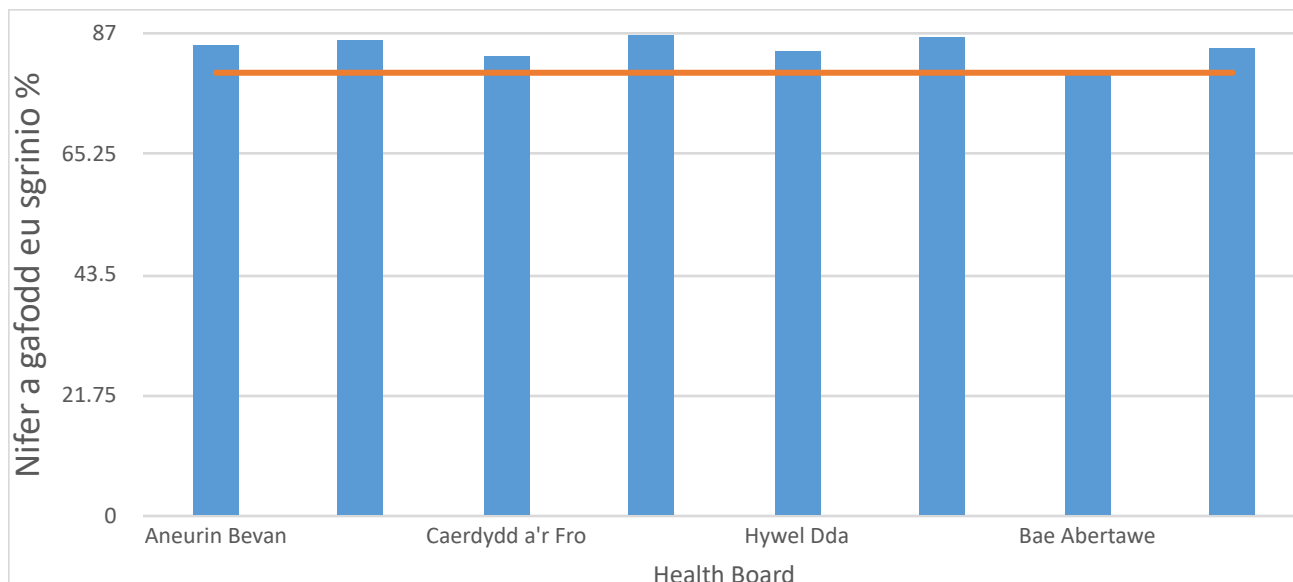
Rhwng mis Awst 2020 a mis Mawrth 2021, gwahoddwyd cyfanswm o 4,209 o ddynion cymwys i gael eu sgrinio. Mae hyn yn cymharu â 17,045 o ddynion cymwys a wahoddwyd rhwng mis Ebrill 2019 a mis Mawrth 2020, sy'n cynrychioli gostyngiad o 75%. O blith y cyfranogwyr a wahoddwyd, derbyniodd 3,562 y cynnig i gael prawf sgrinio, a oedd yn cynrychioli nifer cyffredinol o 84.6%, a oedd yn uwch na'r safon o 80%. Mae hyn yn cymharu â'r 12,256 o ddynion a dderbyniodd y cynnig yn 2019/20, sef cyfradd o 71.9%.

Tabl 6: Y nifer a fanteisiodd (%) ar y rhaglen sgrinio ymlediadau aortig abdomenol fesul Bwrdd Iechyd preswyl, 2020/21

Bwrdd Iechyd	Gwahoddwyd (n)	Sgriniwyd (n)	Y nifer a fanteisiodd (%)
Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan	611	518	84.8
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr	1402	1201	85.7
Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro	239	198	82.8
Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg	527	458	86.9
Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda	551	463	84.0
Prifysgol Iechyd Addysgol Powys	248	214	86.3
Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe	552	439	79.5
Cymru gyfan	4209	3562	84.6

Ledled Cymru, roedd amrywiaeth daearyddol o ran y nifer a fanteisiodd ar y rhaglen sgrinio ledled ardaloedd y Byrddau Iechyd, yn amrywio o 79.5% ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe i 86.9% ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg.

Ffigur 8: Y nifer a fanteisiodd (%) ar sgrinio ymlediadau aortig abdomenol fesul Bwrdd Iechyd, 2020/21

5. Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru

Nod y Rhaglen Sgrinio Llygaid Diabetig yw lleihau'r

achosion o golli golwg yn sgil retinopatheg

diabetig. Mae hyn yn ddull atal eilaidd, drwy

ganfod y retinopatheg ar gam cynnar cyn iddo ddod yn symptomatig a galluogi i'r

opsiynau gorau o ran triniaeth gael eu rhoi ar waith.

Atal y rhaglen dros dro

Cafodd y rhaglen ei hatal dros dro o fis Mawrth 2020 oherwydd effaith y pandemig ar y llwybrau atgyfeirio ar gyfer sgrinio cyfranogwyr a'r ffaith bod llai o leoliadau ar gael ar gyfer clinigiau sgrinio. Gohiriwyd yr holl apwyntiadau o 18 Mawrth 2020 er bod y gwaith o raddio achosion wedi parhau tan 3 Ebrill 2020. Anfonwyd llythyr at yr holl gyfranogwyr a oedd yn y llwybr adalw cynnar oherwydd risg uwch yn eu hysbysu ynghylch yr oedi ac yn darparu gwybodaeth am y camau angenrheidiol i'w cymryd pe byddent yn profi symptomau.

Ailgychwynwyd y rhaglen sgrinio ym mis Medi 2020 gyda'r clinigiau sgrinio cyntaf yn agor ar 15 Medi 2020. Yn dilyn y seibiant, roedd tua 138,500 o gyfranogwyr yr oedd eu hapwyntiad wedi'i ohirio. Defnyddiwyd dull yn seiliedig ar risg ar gyfer gwahodd cyfranogwyr ar sail y rhai a oedd yn wynebu'r perygl mwyaf, gan gynnwys menywod

beichiog, atgyfeiriadau newydd i'r rhaglen sgrinio, arwyddion o retinopatheg blaenorol, yn dilyn genedigaeth a'r rhai a oedd yn cael hadalw'n gynnar o fewn y llwybr goruchwyllo digidol.

Ailgychwyn y rhaglen

Ar ôl ailgychwyn y rhaglen, roedd y capasiti clinigol yn gweithredu ar tua 35% o'r capasiti arferol oherwydd bod llai o leoliadau sgrinio ar gael ar gyfer clinigau (pan ailgychwynnodd y rhaglen, roedd 11 o leoliadau clinig ar gael o gymharu â 137 cyn Covid) a'r gofynion ehangach o ran atal a rheoli'r haint mewn lleoliadau i sicrhau bod y llwybrau yn ddiogel o ran Covid a arweiniodd at lai o gyfranogwyr. I adfer y rhaglen, bu ffocws ar gynyddu capasiti clinigau gydag amseroedd clinig hwy gan gynnwys gweithgaredd sgrinio ar y penwythnos. I gefnogi'r oriau clinig ychwanegol, recriwtwyd staff ychwanegol gan gynnwys sgrinwyr a staff gweinyddol. Pan ailgychwynnwyd y gwasanaeth, mabwysiadodd y rhaglen system apwyntiadau gwahoddiad agored i ddechrau lle y gofynnwyd i'r cyfranogwyr gysylltu â'r ganolfan apwyntiadau i wneud apwyntiad sgrinio. Diben hyn oedd lleihau'r nifer nad oeddent yn mynychu apwyntiadau ac ehangu'r capasiti sgrinio a oedd ar gael.

Data'r rhaglen ar gyfer 2020/21

Yn ystod 2020/21, cynhaliwyd cyfanswm o 15,125 o brofion sgrinio llygaid diabetig o blith cyfanswm o 33,880 o'r boblogaeth a wahoddwyd, sef cwmpas o 44.6%.

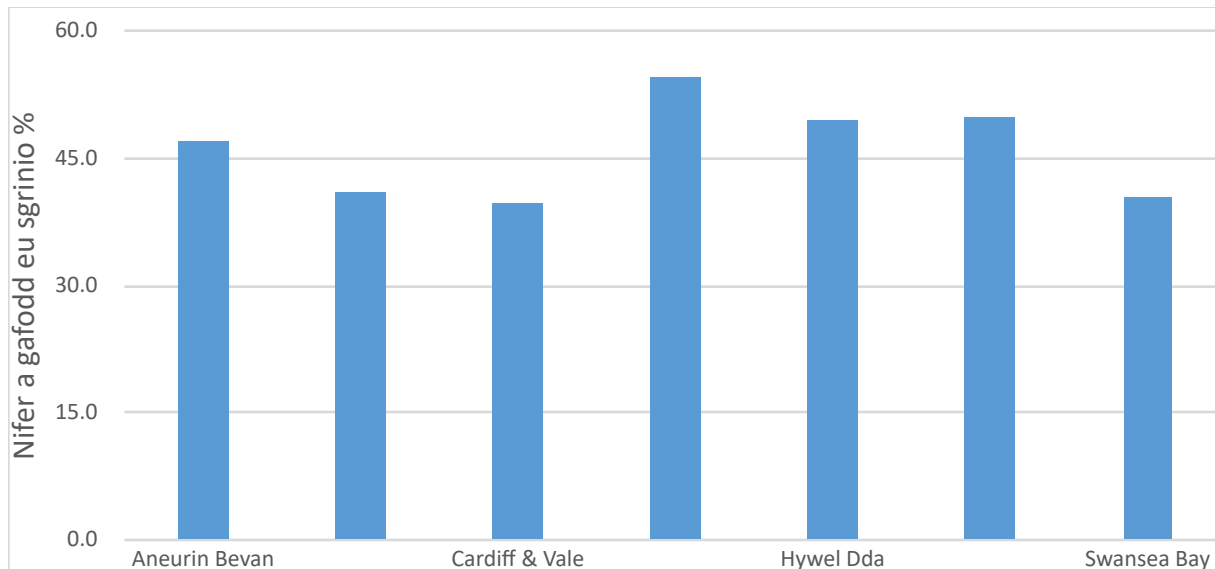
Tabl 7: Y nifer a fanteisiodd (%) ar y rhaglen Sgrinio Llygaid Diabetig fesul Bwrdd Iechyd preswyl, 2020/21

Bwrdd Iechyd	Gwahoddwyd (n)	Sgriniwyd (n)	Nifer a fanteisiodd (%)
Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan	6235	2940	47.2
Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr	8321	3405	40.9
Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro	5184	2058	39.7

Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg	3581	1959	54.7
Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda	4849	2396	49.4
Bwrdd Iechyd Addysgu Powys	610	305	50.0
Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe	5100	2062	40.4
Cymru gyfan	33880	15125	44.6

Ledled Cymru, roedd amrywiaeth daearyddol o ran y nifer a fanteisiodd ar y gwasanaeth ar draws ardaloedd y Byrddau Iechyd, yn amrywio o 39.7% ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro i 54.7% ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf.

Ffigur 9: Y nifer a fanteisiodd (%) ar y rhaglen Sgrinio Llygaid Diabetig fesul Bwrdd Iechyd preswyl, 2020/21

Adferiad: mis Ebrill 2021 a thu hwnt

Bu'r gwaith o adfer y rhaglenni sgrinio yn sail i'r broses gynllunio ar gyfer 2021/22. Effeithiwyd ar y rhaglenni sgrinio yn sgil yr ôl-groniad yn dilyn atal y gwasanaethau sgrinio a'r gostyngiad yn y gweithgaredd wrth eu hailgychwyn. Gwnaed cynnydd o ran lleihau'r ôl-groniad ar gyfer sgrinio'r coluddion a sgrinio serfigol a disgwylir iddynt gael eu hadfer erbyn mis Hydref 2021 a mis Rhagfyr 2021, yn y drefn honno. Fodd bynnag, bu'n heriol adfer y rhaglenni a ddarperir gan ein swyddogion sgrinio mewn lleoliadau sgrinio a bydd angen amser ychwanegol ar gyfer cynyddu'r profion sgrinio mewn modd parhaus bob mis er mwyn lleihau'r ôl-groniad o gyfranogwyr. Bydd cynnydd sylweddol mewn gweithgaredd yn bosibl pan fydd y gofynion cadw pellter cymdeithasol yn cael eu llacio fel y gellir cynyddu'r capasiti.

Mae'r holl raglenni sgrinio wedi datblygu ac esblygu mewn ymateb i'r heriau yn 2020/21. Wrth i'r Is-adran symud ymlaen gyda'r gwaith adfer yn 2021/22, bydd pwyslais ar ailadeiladu gwasanaethau sy'n well, yn decach ac yn gryfach.

Ailgodi'n gryfach

Mae'r rhaglenni sgrinio cenedlaethol wedi addasu eu gwasanaethau mewn ffordd ystwyth a hyblyg i gynnwys canllawiau Llywodraeth Cymru ac Iechyd Cyhoeddus Cymru a'u haddasu. Gellir cynnwys yr hyn a ddysgwyd ohonynt bellach o fewn sut y bydd y gwasanaethau'n cael eu datblygu yn ystod y cyfnod adfer. Datblygwyd ymyriadau fel brysbennu cyfranogwyr y rhaglen ymlediadau aortig abdomenol dros y ffôn i ddechrau i sicrhau bod risg isel bod gan y cyfranogwyr Covid-19 cyn mynychu eu hapwyntiad. Fodd bynnag, mae'r adborth wedi nodi bod hwn yn gyfle i gyfranogwyr ofyn cwestiynau a deall y broses sgrinio ymlediadau aortig abdomenol, sydd wedi arwain at fwy o bobl yn mynychu apwyntiadau.

Mae'r nifer sy'n manteisio ar y rhaglen sgrinio llygaid diabetig yng Nghymru wedi gostwng yn sylweddol o gymharu â blynyddoedd blaenorol, a bydd angen ffocws ychwanegol i fynd i'r afael â hyn. Mae gwaith trawsnewid wedi'i gynllunio ar gyfer Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru i ddiwygio'r llwybrau sgrinio presennol a chyflwyno dulliau arloesol fel cynlluniau adolygiadau retinol optometreg.

Ailgodi'n decach

Mae'r pandemig Covid-19 wedi amlygu a gwaethygu anghydraddoldebau iechyd ar draws cymunedau yng Nghymru. Mae hyn yn cynnwys anghydraddoldeb o ran mynychu apwyntiadau sgrinio. Wrth i'r rhaglenni gael eu hadfer, bydd ystyriaethau ynghylch cydraddoldeb yn dod yn gyntaf gyda mwy o ystyriaeth o'r angen am gymorth ychwanegol i grwpiau nad ydynt yn defnyddio gwasanaethau sgrinio. Gellir mynd i'r afael â hyn drwy ddeall y rhwystrau y maent yn eu hwynebu a gweithio gydag unigolion, grwpiau a chymunedau i'w gwaredu. Gwneir hyn mewn partneriaeth â'r Tîm Ymgysylltu â Sgrinio a chydweithwyr yn y Byrddau Iechyd Lleol wrth i ni lunio rhwydwaith sgrinio cynaliadwy drwy weithio gyda phartneriaid cymunedol i hybu dewis personol gwybodus ynghylch sgrinio.

Ailgodi'n gryfach

Mae'r pandemig Covid-19 wedi profi gwytnwch y systemau iechyd cyhoeddus a gofal iechyd, gan arddangos pwysigrwydd partneriaeth a chydweithio. Wrth i'n rhaglenni sgrinio gael eu hadfer, mae'r gwaith recriwtio'n mynd rhagddo ar gyfer staff

ychwanegol i gefnogi'r gwaith adfer gyda datblygiad dulliau newydd o hyfforddi i gefnogi staff newydd o fewn y rheoliadau Covid-19.

Mae'r nifer sy'n manteisio ar sgrinio ond yn disgrifio cam cyntaf y llwybr, sef gwahoddiad i brawf sgrinio a mynychu prawf sgrinio. Mae heriau'n parhau o ran darparu gwasanaethau diagnostig a therapiwtig o fewn Byrddau Iechyd Lleol oherwydd y pwysau parhaus yn sgil y pandemig Covid-19 a'r oedi o ran gwasanaethau rheolaidd. Mae'r capasiti ar gyfer colonosgopi yn parhau i fod yn heriol gydag amseroedd aros ar gyfer colonosgopi sgrinio yn amrywio o 8 wythnos i 17 wythnos ledled Cymru. Mae'r Is-adran Sgrinio'n parhau i weithio gyda'r Byrddau Iechyd, Llywodraeth Cymru a'r Bwrdd Endosgopi Cenedlaethol i fynd i'r afael â hyn.

Mae'r cynlluniau allweddol ar gyfer y flwyddyn ddilynol yn cynnwys:

- Adfer Sgrinio Coluddion Cymru a Sgrinio Serfigol Cymru o fewn 2021/22
- Optimeiddio'r prawf imiwnocemegol ar ysgarthion ar gyfer sgrinio coluddion fesul cam
- Gwerthuso prosiectau Covid-19 fel brysbennu dros y ffôn ar gyfer ymlediadau aortig abdomenol a gwahoddiadau agored gan Bron Brawf Cymru er mwyn ystyried eu cyflwyno'n ehangach.
- Gweithredu llwybr adolygiadau retinol o dan arweiniad optometreg o fewn y rhaglen Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru
- Parhau i wella profiad defnyddwyr o'r gwasanaeth, eu hymgysylltiad a'u defnydd o'r rhaglen, gan ganolbwyntio ar anghydraddoldeb o ran defnydd ar draws y rhaglenni.

Rhagor o wybodaeth a sefydliadau cyswllt

Mae rhagor o wybodaeth ac adnoddau ar gael drwy'r gwefannau a chan y sefydliadau cyswllt allweddol a restrir:

- Is-adran Sgrinio Iechyd Cyhoeddus Cymru: [Sgrinio – Iechyd Cyhoeddus Cymru \(nhs.wales\)](https://nhs.uk/health-screening)
- Gwefannau'r Rhaglenni:
  - Sgrinio Cyn Geni Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio/sgrinio-cyn-geni-cymru/>
  - Bron Brawf Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio/bron-brawf-cymru/>
  - Sgrinio Coluddion Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio/sgrinio-coluddion-cymru/>
  - Sgrinio Serfigol Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio/sgrinio-serfigol-cymru1/>
  - Sgrinio Smotyn Gwaed Newydd-anedig Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio/sgrinio-smotyn-gwaed-newydd-anedig-cymru/>
  - Sgrinio Clyw Babanod Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio/sgrinio-clyw-babanod-cymru/>
  - Rhaglen Sgrinio Ymlediadau Aortig Abdomenol Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio/sgrinio-ymlediadau-aortig-abdomenol-cymru/>
  - Sgrinio Llygaid Diabetig Cymru <https://icc.gig.cymru/gwasanaethau-a-thimau/sgrinio-llygaid-diabetig-cymru/>
- Gwefan Gweithwyr Proffesiynol Sgrinio (angen manylion mewngofnodi GIG Cymru ar hyn o bryd):
<http://howis.wales.nhs.uk/screeningprofessionals>

Unigolion Cyswllt Allweddol:

Sharon Hillier, Cyfarwyddwr yr Is-adran Sgrinio

Sikha de Souza, Ymgynghorydd mewn Meddygaeth Iechyd y Cyhoedd
Heather Lewis, Ymgynghorydd Iechyd y Cyhoedd
Heather Ramessur-Marsden, Prif Arbenigwr Ymgysylltu â Sgrinio

Is-adran Sgrinio, Llawr 4, Iechyd Cyhoeddus Cymru, Rhif 2 Capital Quarter, Stryd
Tyndall, Caerdydd CF10 4BQ

Ffôn: (029) 2022 7744

E-bost: screening.feedback@wales.nhs.uk

Paratowyd yr adroddiad gan: Bethan Bowden (Is-adran Sgrinio, Iechyd Cyhoeddus Cymru)